

# Mythologia, Francfort, 1581 - I, 07 : De Diis variarum gentium

Auteur(s) : Conti, Natale

Collection Mythologia, Venise, 1567 - Livre I

Ce document est une version augmentée de :

[Mythologia, Venise, 1567 - I, 07 : De Diis variarum gentium](#)

---

Collection Mythologie, Paris, 1627 - Livre I

[Mythologie, Paris, 1627 - I, 07 : Des Dieux de diverses Nations](#) est une transformation de ce document

---

Collection Mythologie, Lyon, 1612 - Livre I

[Mythologie, Lyon, 1612 - I, 07 : Des Dieux de diverses nations](#) est une traduction de ce document

---

## Informations sur la notice

Auteurs de la noticeÉquipe Mythologia

Mentions légales

- Fiche : Projet Mythologia (CRIMEL, URCA ; IUF) ; projet EMAN, Thalim (CNRS-ENS-Sorbonne Nouvelle). Licence Creative Commons Attribution - Partage à l'Identique 3.0 (CC BY-SA 3.0 FR)
- Images : Münchener DigitalisierungsZentrum (MDZ).

## Citer cette page

Conti, Natale, *Mythologia* Francfort, 1581 - I, 07 : De Diis variarum gentium, 1581

Projet Mythologia (CRIMEL, URCA ; IUF) ; projet EMAN, Thalim (CNRS-ENS-Sorbonne Nouvelle)

Consulté le 14/01/2026 sur la plate-forme EMAN :

<https://eman-archives.org/Mythologia/items/show/5891>

Copier

## Présentation du document

PublicationFrancfort, André Wechel, 1581

ExemplaireRegensburg (Allemagne), Staatliche Bibliothek, 999/Hist.pol.1307

Formatin-8

Langue(s)

- Grec ancien
- Latin

Paginationp. 9-16

Notice créée par [Équipe Mythologia](#) Notice créée le 28/12/2018 Dernière modification le 25/11/2024

---

adherent, vel ad res arcanas naturae, vel ad motus & vim planetarum: omnes siquidem hae laud simplicem habent narrationem. Cum fabulas has ad veram interpretationem deducimus, esset interpretationi proprium nomen tribuendum, sed adhuc sine illo persistit, nisi appellemus allegoriam. Sunt autem hae solae propè fabulae, quae iucunda, quae magnifica, quae admirabilia fecerunt antiquorum poemata, eaque locupletantur: nam si fabulae hae de scriptis poetarum existerent, nihil propè esset in iis admirabile, aut iucundum.

*De fabularum scriptoribus. CAP. VI.*

**A**POLOGORVM & fabularum poëticarum antiqui fuerunt scriptores complures: qui tamen ad aetatem nostram peruenierint, non adeo multi. Fuit Aëlopus Samius ingeniosissimus confingendorum apologorum artifex, à quo omnes postea apologi dicti sunt Aëlopidi. Hesiodus praeterea fabulosis Deorum ortus carminibus cecinit. Memoriae prodidit Eusebius Porphyrium etiam libros composuisse, in quibus fabulosis Deorum genealogias ad naturae rationem & opificium perducere conatus est. Zeno, Cleanthes, Chrysippus, ut ait Cicero in libris de Natura Deorum, fabularum antiquarum expositiones in suis voluminibus complexi fuerant, quae tamen ad nos non pervenerunt. Istud ipsum fecit Orpheus, Musaeus, Mercurius, Linus, antiquissimi poëtae & Pharnutius, & Palaphantius Socraticus, Dorotheus, Euanthes, & Ponticus Heraclides, Silemus Chius, & Antichides, & Euanthes, & alij complures mythologi, quorum commentarii vix cum scriptorum nominibus penè intercederunt, e quibus Ovidius sua in varias formas mutatorum corporum deoptomplit argumenta. Nam in quibus voluminibus tot extabant signèta, quantam aliarum fabularum fuisse mirabilitatem credibile est: ac tot de fabularum scriptoribus.

*De Divinariarum gentium. CAP. VII.*

**E**NIM VERO, quoniam universa antiquorum religio & theologia sub fabulis occultabatur, pluraque sunt in illis

*hinc videntur  
q. d. fabulae  
vixisse p. d. cap.*

ad generationes & res gestas creditorum Deorum spectantia, necessario dicendum videtur quàm variae fuerint diuersarum nationum de Diis ipsis sententiae, antequam ipsas fabulas explanandas aggrediar: quae res quàm alferet utilitatis & commodi ad susceptum laborem, omnib. postea fiet manifestum, ut cenſeo. Atque in primis ita facienda est Deorum diuisio. Ex antiquis Diis alii coelestes, alii terrestres, alii aquatici sunt crediti: & aquaticorum aliis maris, aliis fluiuiorum, aliis fontium cura fuit commissa. è terrestribus rursus alii montani, alii sylvarum & pastorum praesides, alij agricolarum fuerunt, atque hi in planis locis habitare plerumque putabantur. Coelestium alii summæ rerum humanarum praeterant, alii consultores, alii praefuerunt tempestatibus & certis cœli regionibus: alii loca tantum inferna habitare, & sceleratorum praesse supplicis, putabantur. neque vlli praeter hos, Dii posse esse crediti sunt. Nam tamen si omnes nationes Deos esse crediderunt, nullæque fuerunt tam feræ gentes, (ut insulsissimorum hominum, qui se sapientes dicere auli sunt, opiniones taceam) quæ hunc mûdum aut fortuito genitum esse existimarint, aut sine aliqua incredibili providetia gubernari, cum sit è tam variis rebus tam concinno ordine coagmentatus tamen paucæ fuerunt, quæ Deos introducere ausæ sint, nisi ab aliis acceptos. Cum enim suos Magos haberent Persæ, Prophetas Ægyptii, Chaldeos Assyrii, aliosque sacerdotes aliis nominibus vocatos aliae nationes, omnium propè religionum origo ab Ægyptiis in Græciam, & in Persas prius, deinde ad alias nationes manasse credita est. Quamuis omnes isti vno ordine falluntur, quòd ante Ægyptios, primi omnium mortalium Hebræi nò solum religionem, sed etiam verum Dei cultum acceperunt, & non humanis consiliis, sed diuinis præceptis ad veram religionem fuerunt instituti. Græcia postea sequentibus temporibus cum bellicæ laudis gloria florere inciperet, paulatim & sacrorum ritus immutauit, & tantum Deorum numerum auxit, quamuis disciplinarum cognitionem acquireret, ut magnam Deorum coloniam ad ceteras ciuitates postea transmiserit. In hoc vnum tamè omnium propè populorum ac gentium sententiae primum conuenerant, ut diuina illa quæ videntur, superna corpora, Solem, Lunam, reliquæque astra cum perpetuo motu agitari conspicerent, ab ea celeritate & Deos appellauerunt, & esse crediderint.

sint: ut Plato testatur in Cratylō. Neque vlla ferè gens inuenta est, quæ aliud esse Deos, quàm ipsa celestia corpora primum crederet. Hanc opinionem secutus videtur Homerus, cum Solem omnia audire, omniaq; videre inquit, quod est, ut ait Plato libro secundo de legibus, solus Dei munus ita verò se habet Homeri carmen:

ἡλιας δ' ἐς πάντα ἴσας ἔσσι, καὶ πάντα ἴσπαυεν.

*Sol qui cuncta audis, quiq; omnia conspicias cernis.*

Huius opinionis autores fuerunt Aegyptii, a quibus & templorum extruendorum rationem, & imaginum, & rituum sacrorum, Graeci in patriam reportarunt, sicuti testatur Herodotus in Euterpe his verbis. Ἀπὸ Αἰγύπτου οὖν ἐπαυρίσθη ἡ λίσσις πρὸς τὰς Αἰγυπτίους τομίσαι, καὶ ἡ μὲν παρὰ σφίσις ἀταλασφόν, βαρύτερη, καὶ ἀγέλαστα, καὶ πρὸς τὰς ἀπὸ τῶν σφίσις πρὸς τὴν, καὶ ἡ αὖτε λίσσις ἡγρὰ καὶ ἡμετέρα. *Duodecim Deorum nomina primis Aegyptiis existimasse, atque Graecos ab illis cepisse, eorum primis aras, & imagines, & templa Diis sibi crexsisse.* Neque horum tamen solam rationem extruendorum in Graeciam Aegyptii transmiserunt, sed etiam ipsa nonnullorum Deorum nomina, ut idem scriptor testatur in eodem libro: καὶ γὰρ δὲ καὶ πάντα τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν ἐξ Αἰγυπτίου ἡλίου ἐστὶν ἡμετέρας ἀμνηστὰς ferè Deorum nomina ex Aegypto in Graeciam commigrarunt. ac deinde ἔτι γὰρ δὲ ἡμῶν νοσηδίων, καὶ ἀντικέρων, (ὡς καὶ πρὸ τῶν μαι ταῦτα ἔχοντα) καὶ Ἡφαι, καὶ Ἰφίος, καὶ Οἰμίας, καὶ Καρίων, καὶ Νυρνίδων, καὶ τῶν ἄλλων θεῶν Αἰγυπτίους ἀνέκοι τὰ ὀνόματα ἐς ἡμῶν τῇ χάρι. *Nisi profecto Neptuni, & Dioscurorum. (sicut ante a dictum a me fuit) & Iunonis, & Vestæ, & Themidis, & Charitonum, & Nereidum, & aliorum Deorum nomina semper sunt in Aegyptiorum regione.* Neque solos hos Deos coluit Aegyptia simplicitas, sed monstra quaedam, & animalia partim hominibus infensa, partim utilia, ut canes, boues, anguillas, ut ait Herodotus in eodem libro. νεμεζονοὶ δὲ καὶ τῶν ἐχέοντων τὸν ἐσθλὸν μῦθον λαπίδων, ἵππων εἶναι, καὶ τῶν ἡγρὰ καὶ τῶν ὀρεγίων τῶν χλωαλίων, ἐς δὲ καὶ ἄλλοι ἐχόντες ἵππους, τῶν εὐνομασμένων. *Existimantur ē piscibus squamiosum sacrum esse, & anguillam, & ex anibus vulpanserem. est item alia avis sacra, cui nomen est phoenix. cum paulatim ab ipsa religione ad superstitionem lapsi essent, (est enim archiori religio) su-*

perstitio, ut parsimonia auaritiæ, vitium propinquum. Nam, ut ait Diuus Paulus ad Rom. 12. rationi conueniens sit obsequium vestrum) iure Rhodius Anaxandrides comicus poeta, his carminibus ita Ægyptiorum deridet infantiam.

οὐκ ἄρ' ἀνθρώπων συμμαχῶν ὑμῖν ἐγώ.  
 οὐδ' οἱ πρόπει γὰρ ὁμοῦνός, οὐδ' εἰ νόμοι  
 ἡμῶν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ δειχέουσιν πάλυ.  
 βούη προσκαλεῖς, ἐγὼ δὲ θύω τοῖς θιαῖς.  
 τὰς ἑγχέλαις μέγιστοι πῆλ' ἀείματα,  
 ἡμῖν δὲ τῶν ὀφειλόμενων μέγιστον παρὰ πάλυ.  
 θύα ἰαδίης ὕπα, ἐγὼ δὲ γ' ἡδόμεαι  
 μάστιγα τέττοις. κωῖα σέβεις, τὴν δ' ἐγὼ  
 τοῦτον κατεδίκησαν ἡνίκ' ἀελάβω.

*Hand esse vobiscum queo commilito,  
 Concordibus nec moribus, nec legibus,  
 Per maxima intervalla differentibus.  
 Bonum colis, Deum ego malo bonum.  
 Tu maximum anguillam Deum putas, ego  
 Obsoniorum credidi suavisimum.  
 Carnes suillas tu canes, at gaudeo  
 Hu maxime, canem colis, quem verbero,  
 Edentem vbi deprehendo fortè obsonium.*

Neq; tamen his brutis Diis contenti fuerunt Ægyptij, sed multa herbarum genera in Deorum numerū retulerunt, sicuti testatur Iuuenalis, vbi Ægyptiam simplicitatē carpit hoc pacto.

*quæ nescit qualia demens*

*Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorant. Scilicet  
 Porrum & capre nefas violare, ac frangere morsu,  
 O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis  
 Numina.*

Atqui non hæc ab Ægyptiis monstra tam absurda acceperunt Græci in numerum Deorum, sed alia his non multo fortasse meliora. Qui Dij fuerint in Græciam primū translati, declarauit Homerus in lib. 3. Iliadis, ita inueniens:

Ζεὺς Πάτερ, ἰδὺν ἄνδρ' ἐμὸν, κούρην, μέγιστη,  
 ἡέλιος δ' ὅς περ' ἔσθ' ἑφορᾷ καὶ πάντ' ἰπακούει  
 καὶ ποταμοὶ, καὶ γαῖα, καὶ οἱ ὑπὲρ ἑσθ' ἐκ κομόντας  
 ἀνθρώπους τίνυνδ' εἶ.

*Impiter ex Ida clarissime, maxime, & vna*

*Sol qui cuncta audis, quiq; omnia conspicias Vires:  
Fluminaq; & tellus & sub tellure Virorum  
Crimina: a qui castigas.*

Atque infinita est prope illorum Deorum multitudi-  
ne, quos Græcia postea cærimonis, altaribus, ac templis magnificen-  
tissimis auxit. Persæ hos prope Deos existimant, quos anti-  
qui Græci, qui non nati essent de mortalibus hominibus, ut as-  
serit Herodotus in Chio his verbis: οἱ δὲ παλαιότεροι, αἱ μὲν ἐπὶ  
τὰ ὑψηλότερα τῶν οὐρανῶν ἀναβαίνοντες εὐσεβεῖ ἔργων, τὸν κο-  
μῶν πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλῶντες. οὐρανὸν δὲ ἡλίω, καὶ πτε-  
λῶν, καὶ ἡ, καὶ πῦρ, καὶ ὕδατι, καὶ ἀέρι, καὶ γῆνι. τῆτοις μὲν δὲ  
μνηστῆρ' οὐρανὸν ἀρχόντων. Isti vero sanctum est ut in altissi-  
mis montium Vertices ascendentes Iovis sacrificent, Iovem  
universum cæli ambitum appellantes. Sacrificant & Soli,  
& Lunæ, & Telluri, & igni, & aquæ & ventis, his enim so-  
lus ut sacrificent, antiqua obtinuit consuetudo. Hi cum  
piscam tantum Theologiam retinerent, novos Græcorum  
Deos videntes, ubi Xerxes in Græciam cum exercitu traie-  
cisset, omnia Deorum Græciæ templa Magis autoribus in-  
flammarunt, quod nullum in locum dicerent Deorum nu-  
men esse includendum, quibus cuncta debent esse libera & pa-  
tentia, ut testatur Cicero in lib. secundo de legibus. Nam deri-  
dere consueverunt Persæ eos qui res huiusmodi facerent, ut ait  
Herodotus in Chio in his verbis: οἱ δὲ οὐδ' ἀνθρώποι τῆτοις  
χρῶμενοι ἀγῶν, ματα μὲν, καὶ πῦρ, καὶ θάλασσα, πῶς οὐ νόμον  
παύμεθα ἰδρυῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πῦρ τοῖς μαρίνι ἐπιφύρου-  
σι. Persæ, ut ego cognovi, his legibus utuntur, imagines qui-  
dem, & templa, & aras non erigunt pro suis instanti sed  
& illas qui hoc faciunt, accensant infamia. Atque Roma-  
ni nullam Deorum effigiem per multos annos habuerunt: quia  
docuit Numa Deum esse mentem puram, minimè genitam,  
aut visui subiectam mortalium, quæque aliqua humana indu-  
stria exprimi posset. cum inquit etiam Demosthenes contra Ari-  
stogitonem pectus mortalium esse templum Deo gratum, &  
optimum, & augustissimum, iustitia, veretudine, & observa-  
tia legum communium. Hæc ratio non esset magno opere for-  
tasse improbanda, si vel omnes essent sapientes, vel si sapien-  
tiam etiam mens semper opportunis temporibus ad re-  
divinas esset conversa, neque humanis cogitationibus ab nubica-

to cultu distraberetur. Sed cum res aliter se habeat, & templa, quò ad diuinum cultum conuenirent, & imagines Dei & sanctorum hominum, tanquam monumenta amicorum Dei, fuerunt instituenda. Nam si statuae clarorum virorum, & eorum qui pro patria fortiter occubissent, iure apud Romanos & ceteras nationes tanquam præclara virtutis exempla erigebantur, quibus incitarentur posterì ad virtutem, quo pacto virorù bonorum, & amicorum Dei, & qui pro veritate, Christianaque rep. fortiter occubuerunt, tanquam præclara monumenta virtutis, & fidei, & constantiæ, quibusque deprecatoribus apud Deum uteremur, non erunt iure optimo ubique imagines erigenda? Est enim omnium templorum augustissimum pectus mortalium, fide, pietate, innocentia, sanctitate, mansuetudine, pro pulcherrimis aulais institutum & communitum. Atque ne ita Deorum religio paulatim deficeret, quæ anima est ciuitatum, & omnis humane vitæ stabilimentum, & templa, & imagines, & dies solennes, & factorum ritus, & publicæ ceremoniæ fuerunt in ciuitatibus prudenter institutæ. Scythianum Deos Herodotus in Melpomene ita recensuit, οἱ δὲ δὲ μέγιστοι τοῦσδε ἱεῖς ἱλάσκονται, ἡ γὰρ μὲν μάστιγας, ἐπὶ δὲ αἶα τὰ ἐκὶ γλῶσσο, τομῆς τε τῆς γῆς τῶ ἀπὸς εἶναι γυναικᾶ· κατὰ δὲ τῶν νεῦν, ἁπὲλ-λατὰ τε, καὶ οὐρατῆρ ἁφροδίτης, καὶ ἡ ἑρμῆα, καὶ ἡ ἑρμῆα. πύ-πυρ μὲν πάντες οἱ ἐκὶναι νομίζουσι. *Dei autem solas hos placent, Vesta quidem præcipue, postea Iouem ac Tellurem, Tellurem Iouis uxorem existimantes: post hos, Apollinem, caelestem Venerem, & Herculem ac Martem. Hos enim omnes Scythæ Deos putarunt.* Ac in eodem libr. scribit deinde Libyæ populos Soli ac Lunæ sacra facere, neque villos præterea Deos putare. At Iudæi, vt memoriæ prodidit Cornelius Tacitus lib. 11. solam mentem antiquitus, vnumque numen intellexere, profanosque esse putarunt eos qui Deorum imagines mortalibus materiis in species hominum effingerent: sum mum illud, & æternum, neque mutabile, neque interitum. Igitur nulla simulachra viribus suis, nedum templis fuerunt. at Strabo lib. decimo septimo Geographiæ varios fuisse diuersarum nationum Deos ita tradidit, vt singulæ prope ciuitates suos proprios Deos haberent. Nam cum tria ex terrestribus animalibus vniuersa Ægyptus coleset, bouem, canem, fœlem; ex auibus accipitrem, ibum; ex aquaticis squam-

mosum

mosum, oryrinchium : tum Saitæ, ut inquit, & Thebani ouem colebant præcipue : Latum piscem Nili, Latopolitani : lupum Lycopolitani : Cynocephalum Hermopolitani : cepum Babylonii qui colebânt iuxta Memphim, aquilam Thebani : leonem Leontopolitani : captam & luteum Mendefii : murem & araneum Athribitæ. Longum esset omnium nationum ac populorum opiniones, vel potius delirationes de Diis recensere, qui cum religionis originem ab Ægyptiis accepissent, vel antiquâ non retinentes Theologiam deriderunt magistros postea, vel ipsi in peiores superstitiones inciderunt. Hanc igitur Deorum notionem cum homines primùm habuissent, perspicerentq; quod mundus providentia gubernaretur, neque tamen cuius intelligere possent : quippe cum sidera in humanis rebus agere per multa intelligerent, neque tamen omnia pro illorum arbitrio gubernari, rem diutius inuestigâtes & cognitionis desperatione capti, paulatim à religione in superstitiones delapsi sunt : atque alii alios Deos introducere. Est enim ab ipsâ natura comparatum, ut cum nimio Deorum metu homines opprimuntur, ad humilia & sordida quæq; declinent, nihilque possesse cõmittit tam paruum putent, quod Diî maxima cum iracundia ac supplicio non viciscantur. Hæc res fecit ut iudem Græci, qui Ægyptiorum, aliarumque nationum acceptas ab iis superstitiones deriderant, in multo maiores errores sint postea lapsi. Nam & adulteros, & latrones, & ebriosos, ac facinorosos homines, qui multo erât brutis imputiores, pro Diis coluerunt, quare cum de Diis loquerentur, adulteria, furti, parricidia, prælia, crudelitatemque illis iniunxerunt, quæ proptia sunt latronum & sceleratorum hominum facinora, ut res Diis talibus conuenientes. Athenienses tamen cum sapientiores essent, ac harum Deorum turpitudinem intelligerent, neque vllum nisi sempiternum & optimum esse posse Deum putarent, quia esse omnino cognoscerent, qui esset, ignorarent, aut etiam fateri ob ceterorum Græcorum metum non auderent, ignoto Deo azam crexerunt. Hanc tantam Deorum multitudinẽ tot fabularum inuolucris postea implicauerunt, cum liceret omnibus quidquid de Diis collibuisse confingere, ut quâvis multi postea conati sint, nemo tamẽ hæctenus expedire illos Deos ex his inuolucris potuerit, sed adhuc cõplures implicati permanent, & in perpetuum fortasse nonnulli mansuri sunt. Qui enim omnia

quæ de Diis ab antiquis dicta fuerunt, ad optimum finem se deducturum putarit, idem speret se omnia nauigia quæ vbi-que nauigant, sine vlla iactura in portum posse perducere. Non enim semper cum ratione insanierunt antiqui sapientes vocati, aut poëtæ in his confingendis. Perdurauit huiusmodi de multitudine Deorum opinio vsque ad Platonis tempore, qui priscam Græcorum theologiam quodammodo immutauit, cum vnum esse Deum crederet, & eum vniuersum assidue gubernare, quem modò mundi animam, modò mundum ipsum appellauit, modò vim illam quæ esset in omnibus naturalibus corporibus diffusa ac permixta, quam antea ad Monadem deduxerat Pythagoras. Atque horum vtrique rectè, si diutius in eadem sententia permansissent. nam cæterorum qui se appellabant sapientes, nugas lubens prætereo. Romani postea Græcia subacta quasi captiuam Græcorum religionem in patriam transfulerunt, cum & antea Græcorum sacrorum ritus permultos haberent, & si quid ad absolutam superstitionem deficeret, illud totum ex Hetruria sæpius accuerint: donec omnium superstitionum euersor Christus, non modò tantam Deorum impurorum multitudinem profligauit, sed etiam veram, sanctam, & omnibus saluberrimam religionem introduxit: quæ nulla vnquam vel leuitate gentium, vel impuritate ac scelere populorum, vel sacerdotum avaritia, vel hæreticorum calumniis, labefactabitur. Vbiq̃ue enim veritatem emergere necesse est. Atque tot breuiter dicta sint, de diuisione Deorum variarum gentium.

*Quòd vnus necessariò sit Deus. CAP. VIII.*

**E**T si res est, quæ ad veram theologiam potius quàm ad fabularum explicationem pertineat, num vnus, an plures esse possint Dij, inquirere tamen quia non prorsus abhorret à theologia fabularum expositio, videtur conuenire huic loco vt breuiter declarentur ea quæ de vno Deo ab antiquis sapientibus probabiliter dicta fuerunt. Neque vnquam Platonis illam sententiam probandam esse magnopere censui, qui nefas esse dicebat, vbi huiusce vniuersitatis parentem inueneris in vulgus proferre, quasi verò alia sit omnibus utilior aut magis necessaria cognitio, quàm omnium bonorum autorem  
Deum